

Уредници / Editors
др Верољуб Трифуновић
мр Душан Минић
Борко Драшковић

**I УРБАНИСТИЧКО И ПРОСТОРНО ПЛАНИРАЊЕ У ПОСЛЕДЊОЈ ДЕЦЕНИЈИ /
II УПРАВЉАЊЕ ГЕОПРОСТОРНИМ ПОДАЦИМА-РЕПУБЛИЧКИ ГЕОДЕТСКИ ЗАВОД / III ИЗДАВАЊЕ
ГРАЂЕВИНСКИХ ДОЗВОЛА-Е-ДОЗВОЛА / IV СПРОВОЂЕЊЕ НОВОГ ЗАКОНА
О СТАНОВАЊУ**

**I URBAN AND SPATIAL PLANNING IN THE LAST DECADE/ II MANAGEMENT OF GEOSPATIAL
DATA – REPUBLIC GEODETIC AUTHORITY / III PROVISION OF BUILDING PERMITS–ELECTRONIC /
IV IMPLEMENTATION OF NEW LAW ON HOUSING**

Вршац, 1-3. јун 2017.

ISBN 978-86-84275-38-9

**Група аутора: I УРБАНИСТИЧКО И ПРОСТОРНО ПЛАНИРАЊЕ У ПОСЛЕДЊОЈ ДЕЦЕНИЈИ /
II УПРАВЉАЊЕ ГЕОПРОСТОРНИМ ПОДАЦИМА-РЕПУБЛИЧКИ ГЕОДЕТСКИ ЗАВОД / III ИЗДАВАЊЕ
ГРАЂЕВИНСКИХ ДОЗВОЛА-Е-ДОЗВОЛА / IV СПРОВОЂЕЊЕ НОВОГ ЗАКОНА О СТАНОВАЊУ**

Издавач: Удружење урбаниста Србије, Београд

За издавача: мр Душан Минић

Уредници:

др Верољуб С. Трифуновић

мр Душан Минић

Борко Драшковић

Рецензенти:

Проф. др Весна Златановић Томашевић

Доц. др Александар Јевтић

Проф. др Александра Ђукић

Научно-стручни одбор:

Др Верољуб Трифуновић, Декан Летње школе урбанизма

Проф. др Александра Ђукић, Архитектонски факултет Београд

Мр Ђорђе Милић, Министарство грађевинарства, саобраћаја и инфраструктуре

Проф. др Светслав Г. Поповић, Архитектонски факултет Подгорица

Проф. др Драган Коматина Архитектонски факултет Подгорица

Доц. др Александар Јевтић, Удружење урбаниста Србије

Др Бранкица Милојевић, Грађевинско-архитектонски факултет, Бањалука

Др Ратка Чолић, Архитектонски факултет Београд

Мр Душан Минић, Удружење урбаниста Србије

Мр Миодраг Ференчак, Удружење урбаниста Србије

Др Драган Јевтић, Министарство за просторно уређење, грађевинарство и екологију Републике Српске

Мр Мирослав Вујатовић, Бања Лука

Доц. др Драгутин Радосављевић, Удружење урбаниста Србије

Проф. др Весна Златановић Томашевић, Удружење урбаниста Србије

Организационо-програмски одбор:

Председник: Зоран Д. Јовановић, Удружење урбаниста Србије и

Републички геодетски завод

Чланови:

Мр Душан Минић, Удружење урбаниста Србије

Татјана Симоновић, Удружење урбаниста Србије

Корнелија Еветовић Цвијановић, Војвођанско удружење урбаниста

Љубиша Митић, ЈП Завод за урбанизам Ниш

Светлана Јаковљевић, Удружење урбаниста Србије

Славица Ференц, Удружење урбаниста Србије

Славко Лукић, Завод за урбанизам и пројектовање Бијељина

Јасна Ловрић, Удружење урбаниста Србије

Евица Рајић, Удружење урбаниста Србије

Бранислав Антонић, Удружење урбаниста Србије

Технички уредник: Иван Ђурђић

Дизајн корица: Иван Ђурђић

Тираж: 300 примерака

Штампа: CONNECT ONLINE, Београд

Година: 2017.

ISBN: 978-86-84275-38-9

ИЗДАВАЧ ЗАДРЖАВА СВА ПРАВА: РЕПРОДУКЦИЈА НИЈЕ ДОЗВОЉЕНА

САДРЖАЈ

I УРБАНИСТИЧКО И ПРОСТОРНО ПЛАНИРАЊЕ У ПОСЛЕДЊОЈ ДЕЦЕНИЈИ	1
<i>Др Геза Шаламин</i> УТИЦАЈ ЕВРОПСКИХ ИНТЕГРАЦИЈА НА ДОМАЋУ ПОЛИТИКУ УРБАНИСТИЧКОГ И ПРОСТОРНОГ ПЛАНИРАЊА: СЛУЧАЈ МАЂАРСКЕ.....	2
<i>мр Миодраг Ференчак</i> НЕКОЛИКО ТЕЗА О НЕДОСТАТКУ ЕСТЕТСКОГ САДРЖАЈА У НОВИЈИМ УРБАНИСТИЧКИМ ПЛАНОВИМА У НАС.....	4
<i>Проф. др Александра Ђукић, Бранислав Антонић</i> ПОДСТИЦАЊЕ КУЛТУРНОГ ТУРИЗМАКРОЗ ПЛАНСКЕ ДОКУМЕНТЕ НА ПРИМЕРУ ГОРЊЕГ ЂЕРДАПА У СРБИЈИ.....	19
<i>Зоран Хебар</i> НЕКА ХРВАТСКА ИСКУСТВА.....	29
<i>др Верољуб Трифуновић, Лазар Мандић</i> УРБАНИСТИЧКИ ПРИСТУПИ У ПЛАНИРАЊУ И РЕАЛИЗАЦИЈИ ПРОСТОРА – ГРАДСКИ ЦЕНТАР ПРОДОР У КРАГУЈЕВЦУ.....	36
<i>Проф. др Весна Златановић Томашевић</i> НОВА УРБАНА АГЕНДА – УРБАНИЗАМ И ПЛАНИРАЊЕ.....	49
<i>др Милена Динић Бранковић, др Петар Митковић, Милица Игић, Јелена Ђекић</i> ДЕЦЕНТРАЛИЗАЦИЈА ФУНКЦИЈЕ ТРГОВИНЕ У ПОСТСОЦИЈАЛИСТИЧКОМ ГРАДУ И ФЕНОМЕН ТРЖНИХ ЦЕНТАРА - ИНОСТРАНА ИСКУСТВА И ПРИМЕ ГРАДА НИША.....	55
<i>Јелена Ђекић, др Петар Митковић, др Милена Динић Бранковић, Милица Игић, др Ивана Богдановић</i> ЗЕЛЕНИ ПЛАНОВИ – СИВИ ГРАДОВИ: НЕСТАЈАЊЕ ЗЕЛЕНИХ ПОВРШИНА У ДОКУМЕНТИМА УРБАНИСТИЧКОГ ПЛАНИРАЊА.....	66
<i>др Милица Максић, др Милица Добричић</i> ОДНОС ПЛАНИРАЊА И ЗАШТИТЕ КУЛТУРНОГ НАСЛЕЂА У СРБИЈИ – ПРЕПОРУКЕ ЗА УНАПРЕЂЕЊЕ ИНСТИТУЦИОНАЛНОГ И ПЛАНСКОГ ОКВИРА	76
<i>Бранка Благојевић, Стеван Чукић, Мирела Чукић, Биљана Којић, Пантелија Мићић</i> РАДИКАЛНА РЕКОНСТРУКЦИЈА У ПРОСТОРУ КАО ДИО СТРАТЕГИЈЕ ПРОСТОРНОГ РАЗВОЈА УРБАНИХ ПОДРУЧЈА	84
<i>Иван Д. Ђурђић</i> ОЧУВАЊЕ КОГНИТИВНЕ СУПСТАНЦЕ КАО CONDITIO SINE QUA NON ЗА ОПСТАНАК УРБАНИСТИЧКО ПЛАНЕРСКЕ СТРУКЕ У СРБИЈИ.....	93
<i>Милена Зиндовић, Ксенија Лукић Маровић</i> ПРИНЦИПИ ОДРЖИВОСТИ У УРБАНИСТИЧКОМ ПЛАНИРАЊУ НА ПРИМЕРУ ПЛАНА ДЕТАЉНЕ РЕГУЛАЦИЈЕ „САВАПАРК“ У ШАПЦУ.....	99
<i>Иван Д. Ђурђић</i> ХУМАНИ РЕСУРСИ КАО ОСНОВА ОДРЖИВОГ ПРОСТОРНОГ И УРБАНОГ ПЛАНИРАЊА У СРБИЈИ ПОЧЕТКОМ 21. ВЕКА.....	110
<i>Милена Ивановић, Душан Ристић</i> ВАРИЈАЦИЈА У ЦЕНИ ИЗРАДЕ УРБАНИСТИЧКИХ ПЛАНОВА НА ПРИМЕРУ ПЛАНОВА ДЕТАЉНЕ РЕГУЛАЦИЈЕ У СБИЈИ – НАСТАНАК И ПОСЛЕДИЦЕ.....	120
<i>Иван Д. Ђурђић</i> МАРКЕТИНГ КАО НЕОПХОДНИ ИНСТРУМЕНТ ОДРЖИВОСТИ УРБАНОГ И ПРОСТОРНОГ ПЛАНИРАЊА У ТРЖИШНИМ УСЛОВИМА.....	127
<i>др Љиљана Стошић, Предраг Михајловић, Марија Михајловић</i> САВРЕМЕНО УРБАНИСТИЧКО И ПРОСТОРНО ПЛАНИРАЊЕ	142

Проф. др Александра Ђукић, д.и.а.¹
Бранислав Антонић, д.и.а.²

ПОДСТИЦАЊЕ КУЛТУРНОГ ТУРИЗМА КРОЗ ПЛАНСКЕ ДОКУМЕНТЕ НА ПРИМЕРУ ГОРЊЕГ ЂЕРДАПА У СРБИЈИ / INITIATION OF CULTURAL

TOURISM THROUGH SPATIAL AND URBAN PLANS ON THE EXAMPLE OF UPPER ĐERDAP (IRON GATE) REGION IN SERBIA

РЕЗИМЕ

Област Горњег Ђердапа у Србији, која обухвата подручје око града Голупца, спада у најслабије развијене делове Србије са изразито неповољним демографским показатељима, упркос чињеници, да је смештена на Дунаву, саобраћајном и туристичком правцу изузетног значаја. Локалне културне и природне вредности, као што су Голубачка тврђава, очувана природа Ђердапа или специфична нематеријална традиција Источне Србије, нису ни изблиза искоришћене спрам могућности. Истовремено, ове вредности су под заштитом државе као културна и природна добра, што сужава опсег могућих активности које би на одржив начин употребиле и промовисале ова добра и тако помогле привредни опоравак шире области. Културни туризам везан за Дунав управо спада међу ретке који могу донети овакав развој. Савремени вид културног туризма, који се ближе везује за креативност и креативне активности, омогућава лакше и квалитетније укључење локалног нивоа у шире развојне оквире. Предложеним радом испитује се како се постојећа планска основа за Горњи Ђердап може искористити за јачање културног туризма и, посебно, његове креативне компоненте. Ово ће се проверити кроз анализу важнијих планских докумената ове области на основу најновијих трендова у културном туризму, који се заснивају на креативности као главном покретачу.

ABSTRACT

The region of Upper Đerdap (Iron Gate gorge), which includes the area around the town of Golubac, is among the most underdeveloped parts of Serbia, with extremely negative demographic indicators. However, this region is located on the Danube, which is one of the most important transport and tourism corridors. Local cultural and natural assets, such as the fortress of Golubac, preserved nature of Đerdap and specific intangible heritage of Eastern Serbia, are not nearly as exploited as they can be. At the same time, these assets are protected by state as cultural and natural heritage, which narrows the diapason of the possible activities by which they can be used and promoted in sustainable way and thereby support the economic revival of wider region. Cultural tourism connected with the Danube is certainly belongs among the rare activities that can bring such development. The contemporary type of cultural tourism, which is closely related to creativity and creative industries, enables the easier and qualitative inclusion of local tier into wider development frameworks. This paper investigates how current planning base for Upper Đerdap can be used for the strengthening of cultural tourism and, particularly, its creative component. This will be tested through the analysis of the major planning documents of the region and based on the newest trends in cultural tourism that rely on creativity as the main backbone.^{3,4}

¹ Проф. др Александра Ђукић, дипл.инг.арх., ванредни професор, Универзитет у Београду - Архитектонски факултет, Београд, adjukic@afrodita.rcub.bg.ac.rs.

² Бранислав Антонић, дипл.инг.арх., истраживач-сарадник и докторски кандидат, Универзитет у Београду - Архитектонски факултет, Београд, antonic83@gmail.com.

³ Овај научни рад је урађен за потребе два научноистраживачка пројекта Министарства просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије: „Истраживање и систематизација стамбене изградње у Србији у контексту глобализације и европских интеграција, у циљу унапређења квалитета и стандарда становања“ (ТР 036034) и „Просторни, еколошки, енергетски и друштвени аспекти развоја насеља и климатске промене – међусобни утицаји“ (ТР 36035).

⁴ Овај научни рад је урађен у циљу унапређења истраживачке основе на пројекту „DANURB - DANUBE URBAN BRAND - a regional network building through tourism and education to strengthen the

1. УВОД

Културу налазимо свуда где има људи, па је она суштински везана за људско друштво (Baumeister & Bushman, 2014, стр. 45). Ипак, ово није случај са **културним туризмом**. Иако је наслеђе створено човековом руком у основи развоја културног туризма, неопходни су и други предуслови. Захваљујући њима се ствара тзв. „**културно окружење**“ као склоп локалних политика и управе, које заједно са локалним културним наслеђем образују туристичко одредиште (Singh, 2008, стр. 315). Чак шта више, културно окружење постаје све више окосница подстицаја туризма последњих деценија (Kumral & Onder, 2009).

Културни туризам је у **великом замаху** последњих година. Бројке Организације за економску сарадњу и развој (OECD) дају за право овој тврдњи - значај међународних културних туриста је порастао и бројем и уделом на тржишту туризма од 1995. године (OECD, 2008, стр. 21). Бројке показују и да „мешавина“ културе и туризма може бити веома исплатива за данас све осетљивију локалну привреду.

Упоредо са порастом и све већом разноликошћу културног туризма, расту и очекивања туриста, због чега се туристичка привреда све више труди да пронађе **иновативне и проактивне путеве** да одговори на ове захтеве (Đukić & Vukmirović, 2011b). Ту се значајно рачуна и на **креативност** (Della Lucia и др., 2016; Guerreiro, 2016). Опште речено, креативност се сматра кључним доприносом привреде 21. века (Florida, 2012). Тиме се и културни туризам и друге области које се заснивају на креативности виде као напредне и дугорочно одрживе.

Напредак у културном туризму се такође односи и на унапређења **управљању простором**. Самим тим, добро уређени развојни документи о управљању простором су веома битна подршка културном туризму (Solima & Minguzzi, 2014). Они могу значајно убрзати развој туристичког одредишта и, посредно, учествовати у остварењу добробити за локално становништво као крајњег циља (Ritchie and Crouch, 2003; Đukić & Vukmirović 2011a).

У Србији је ово веома упитно у случају малих и **недовољно развијених општина и градова**, којима управо недостају управни, кадровски и финансијски ресурси за развој, одржавање и промоцију сопственог културног наслеђа. Упркос томе, привредни развој малих средина са значајним културним могућностима могао би бити много бржи уколико би се ресурси усмерили на њега (Бјелац и др., 2009).

Пример за ово је **општина Голупац** са истоименим градићем као седиштем. Положај Голупца је изванредан - на улазу у Ђердапску клисуру, највећу на Дунаву и сигурно једно од најсликовитих места дуж његовог тока; поред тога, Дунав је и веома значајан коридор водног саобраћаја (Crncević и др., 2016). Градић је међународно и регионално значајан по Голубачкој тврђави (Ćirković, 2008). Данас је тврђава под заштитом државе, као добро очувани споменик од изузетног значаја. Без обзира на културне вредности и повољан положај Голупца, све ово није ни изблиза довољно искоришћено у сврхе културног туризма, посебно на међународном плану.

Циљ овог рада је да размотри да ли главни документи планирања простора у Голупцу укључују и промовишу **креативне елементе као предуслов** за унапређење и боље профилисање културног туризма. Рад је замишљен као критичка анализа два локална документа просторног развоја: Плана генералне регулације Града Голупца и Урбанистичког пројекта бициклическо-пешачке стазе обалоутврде Винци – Тврђава Голубачки Град. Пре тога, основно знање о вези креативности, културног туризма и планирања простора је дато како би се направио основ за анализу докумената. Очекује се да овим утврди да ли и како дати документи подржавају развој културног туризма у Голупцу и која даља унапређења и препоруке су потребни за унапређене овог сектора.

2. КРЕАТИВНО ПЛАНИРАЊЕ ПРОСТОРА ЗА КУЛТУРНИ ТУРИЗАМ

2.1. Креативност као средство за локални развој

За креативност или стваралаштво се каже да је у заметку сваког културног деловања, зато што укључује стварање смислених нових производа (Mumford, 2003). Међутим, савремено доба

“Danube” cultural identity and solidarity“ (срп. DANURB – ДУНАВ КАО УРБАНИ БРЕНД – Изградња регионалне мреже кроз туризам и образовање у циљу јачања „Дунавског“ културног идентитета и солидарности), финансираног кроз међудржавни програм INTERREG Danube од стране Европске уније.

тумачи креативност на другачији, нови начин. Оно је данас повезано са концептом креативног слоја људи и креативне привреде / индустрије.

Сматра се да су **креативни људи** као својеврсна заједница главни покретач развоја савремене привреде. Креативност је све више повезана са високим образовањем и на томе заснованим занимањима и стручњацима (Florida, 2014). Ова занимања повезују стваралашки дух у науци, технологији и уметности (Kratke, 2011). Р. Флорида (2014) тврди да креативни слој људи може значајно допринети укупном привредном развоју на локалном нивоу. Ипак, постоје и примедбе на ово виђење креативног слоја, пошто се оно махом сужава на њихов значај по привреду, изузимајући значај ових људи као битног друштвеног капитала за локални ниво (Maruksen, 2006).

Креативна индустрија има широко значење. Она се понегде назива и „културном привредом“¹ (Hesmondhalgh 2002, стр. 11–14), чиме се лако увиђа њен значај по развој културе. Креативне индустрије су у основи културе. На пример, за ове привредне делатности се каже да „размењују културна добра и услуге“ (UNESCO, 2006). Културне индустрије су веома бројне; подељене су на бројне области, које мање-више дотичу све области развоја. Многе од њих су веома блиске културном туризму, као што су: уметнички занати, креативно гостопримство, гастрономија или музика и мултимедија (Палевић и др., 2014). Коначно, за креативне индустрије наглашава њихов „савремени основ“, који поштује уметност и стваралаштво, нагле промене у обрасцима потражње и понуде, као и демократичност и лако укључивање појединаца и заједница (OECD, 2014, стр. 32-33).

2.2. Креативност у културном туризму

Последњих деценија притисак обилне и разноврсне понуде у туризму натерао је туристичке посленике да пронађу нове путеве до могућих туристичких посетилаца као корисника њихове понуде. Нова понуда обично укључује иновативне и стваралачки надахнуте услуге и робу, који посредно утичу на све присутнији такмичарски дух и предузетнички приступ (Kumral & Onder, 2009). А ово је посебно тачно за област културног туризма, као једну од привредних области са најбржим развојем (Richards & Wilson, 2007b).

Плодоносно повезивање туризма и културе је први пут примећено у **постиндустријским градовима и областима** у развијеним државама који су имали проблеме и реструктурирању локалне привреде крајем 20. века. И поред тога, очуване предности високостручног становништва и напредне услуге су били добро полазиште за процват културног туризма. У овом случају су „креативност и нарочито туризам постали привредне делатности које су пригрлили бројни градови и области“ (Richards & Wilson, 2007b, стр. 2).

Уобичајени обрасци **туристичке понуде и потражње као две супротности** су се такође довели у питање. Данас ова граница није тако „чиста“. Туристички посетиоци такође могу учествовати у стварању туристичког производа (Kumral & Onder, 2009). А. Ђукић и М. Вукмировић (2011а) наглашавају да креативни културни туризам увлачи туристе да буду и учесници свега, поред уобичајене улоге посматрача.

Значај културних индустрија у културном туризму је одскора примећен и од бројних светских организација. „Постоји велики низ могућих добити које се остварују кроз повезивање туризма и креативних делатности“ (OECD, 2014, 72). Упркос томе, обе области су и даље веома одељене, због чега се усаглашавање, сарадња и „паметно“ управљање намећу као одговор. Најбољи приступ креативном културном туризму је свакако **вишеслојно повезивање туриста и локалног становништва** кроз различите привредне делатности, које се може постићи кроз свеобухватне и добро уређене **политике развоја** (Richards & Wilson, 2007а). Из тога пористиче да се дате политике морају поставити као заједнички именоватељ за све учеснике², тако да буду довољно еластичне како би се ухватиле у коштац са све нестабилнијим савременим развојем (Saris & Brouwer, 2005).

2.3. Креативност у планирању простора

Документи у области урбанизма и просторног планирања су означени као кључни по развој културног туризма (OECD, 2014, стр. 102). Затим, **урбанистички и регионални планови**

¹ Постоје и други слични концепти: одрживе индустрије, савремена привреда, привреда са ауторским правима, индустрија садржаја и др.

² Учесници из различитих области: из културе, привреде, друштвених делатности, просторног развоја,...

спадају у списак развојних докумената којима се остварују политике развоја. Њихово обележје да просторно одреде елементе развоја је посебно битно; од веома детаљних планова, који се односе на једну улицу или блок, до регионалних планова, којима се стратешки одређује развој ширих области. Слично томе, успешан културни туризам такође изискује развојне стратегије на свим поменутих нивоима управљања (Richards & Wilson, 2007b). Ово значи да добро уређено планирање простора може значајно унапредити коришћење и подржати промоцију у вези културног туризма на свим просторним нивоима.

Мора се навести и да међусобни утицај може бити сагледан и обрнуто. Постоје назнаке да је културни туризам веома битно средство да покрене и убрза просторни преображај мање развијених насеља и средина (Della Lucia и др., 2016). Ово је посебно значајно у близини значајних туристичких добара. На тај начин се намеће рационални приступ коришћењу простора, што повољно утиче на урбанистичко и просторно планирање.

Студија ОЕЦД-а (2014) уочава неколико важних утицаја развојних политика по културни туризам. Оне су основа за постављање мерила за анализу студије случаја:

Табела 1: Критеријуми за анализу студије случаја

Бр.	ВАЖНИ УТИЦАЈИ РАЗВОЈНИХ ПОЛИТИКА (ОЕЦД, 2014)	МЕРИЛО
1.	Креативне индустрије су махом засноване на нематеријалној садржини, која је битан изазов за развојне политике које се односе на материјално наслеђе.	Подршка креативним индустријама тако да њихова нематеријална садржина повољно утиче на развојне политике које се тичу материјалног наслеђа.
2.	Развојне политике се морају усредсредити на знање као главни покретач стварања вредности.	Развој садржаја и делатности заснованих на знању кроз формално и неформално образовање и обуку.
3.	Развојне политике морају имати за циљ да споје понуду и потражњу како би оне заједно створиле нову вредност.	Стварање „заједничких места“, где се понуда и потражња могу срести и заједнички остваривати.
4.	Нове технологије нуде суштинску везу између проивођача, корисника и места.	Просторна промоција нових и савремених облика туристичког боравка и окупљања.
5.	Морају се у потпуности искористити могућности креативних индустрија, кроз испуњавање њихових потреба за јачом везом и заједничким деловањем привреде и других сектора.	Просторна промоција производње, туризма и других сектора кроз мешање различитих намена и садржаја, са различитим степеном густине изградње и коришћења простора.

3. СТУДИЈА СЛУЧАЈА: ГОЛУБАЦ

3.1. Постојећи услови у Голупцу

Општина Голубац са истоименим градићем као седиштем је изабрана за истраживање, пошто је **очигледан раскорак** између богатог локалног наслеђа, привлачног за културни туризам, и ограничених управних, кадровских и финансијских капацитета на нивоу општине, као предуслова за претварање општине и града у веће међународно туристичко одредиште. Голубац је смештен у релативно неразвијеној **Источној Србији**, на самој граници са Румунијом. Највећи проблем општине је свакако **драстично опадање броја становника** од Другог светског рата, од када је општина изгубила више од 55% становништва (РЗС, 2011). У случају града Голупца, опадање броја становника је уочљиво у последња три пописа (РЗС, 2011). Голубац је бројчано најмањи град на српском делу Дунава. Демографско опадање је много више видљиво у 23 села општине. На основу тога, и остали демографски показатељи су махом неповољни. Становништво и општине и града је веома старо. На крају, са густином насељености од 22 ст./км², Голубац је на самом зачељу на српском делу Дунава.

Привредне прилике су такође веома лоше последњих деценија. Током 1995-2005. општина Голубац је увек била на списку најмање развијених у Србији (Бјелац и др., 2009). Ово се лако увиђа и данас – Голубац спада међу 20% српских општина где је ниво општег развоја испод 50% просека републике (МРР, 2009-15).

Све наведене бројке су у оштрој супротности са **богатим културним и природним наслеђем** на тлу општине. Прво, положај општине на уласку у **Ђердапску клисуру**, највећу на Дунаву, је изузетан. Како је предео Ђердапа веома сликовит и са много ендемских врста,

цело подручје је проглашено националним парком 1974. године. Друго и за Голубац сигурно најбитније, **Голубачки град-тврђава** са елементима из средњег века и турске владавине, је најбоље очувана тврђава на српском делу Дунава. Иако је она под заштитом државе као културно добро од изузетног значаја (РЗЗСК, б.д.), које је промовисано као прворазредно туристичко одређиште, оно није довољно добро укључено у ширу туристичку понуду Србије и Подунавља. Потом, постоје и друга мања туристичка одређишта у општини¹. Они нису сасвим значајни засебно, али гледано заједно они могу бити значајан чинилац за богаћење туристичке понуде општине Голубац. На пример, старо језгро Голупца је данас прилично оронуло, иако би кроз обнову и функционално оживљавање било значајна подршка укупном развоју културног туризма.

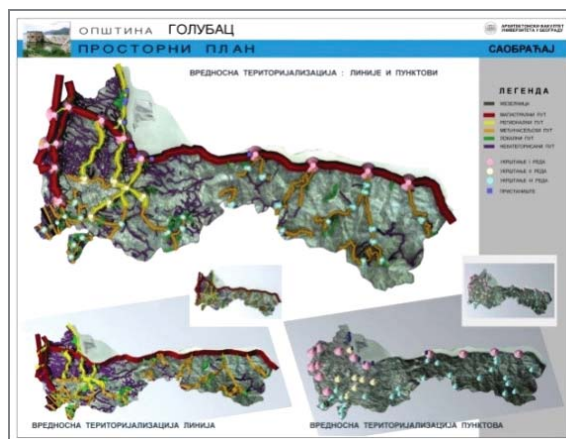

Сл. 1 и 2: Голубачка тврђава и Ђердапска клисура код Голупца (извор: Туристичка организација Голупца)

Последњих година у Србији се много чини на **унапређењу развоја слабије развијених општина**. У склопу тога, држава је финансијски подржала израду урбанистичких и просторних планова који су обавезни за доношење, а то су просторни план јединице локалне самоуправе (општине) и план генералне регулације насеља које је њено седиште² (МГСИ, 2015). План генералне регулације Града Голупца је изабран за ово истраживање. Други изабрани развојни документ јесте урбанистички пројекат за изградњу бициклическо-пешачке стазе дуж дунавске обале у ширем делу Голупца, урађен уз помоћ међународне сарадње. Један од кључних циљева израде планова био је подршка развоју туризма на основу коришћења вредног културног и природног наслеђа, а нарочито на промоцији и коришћењу Голубачке тврђаве као посебно значајног културног добра.

Сл. 3: Визуелна оскудност и одсуство пословних садржаја дуж главне улице у Голупцу (извор: Бранислав Антонић);

Сл. 4: Просторни план општине Голубац – Карта планиране мреже насеља (извор: Архитектонски факултет: ИПЦ)

¹ Манастир Тумане, старо језеро Голупца, и даље жива традиционална култура у околним селима, неколико фестивала и светковина.

² Управна седишта мањих општина у Србији су мали градови или већа сеоска насеља.

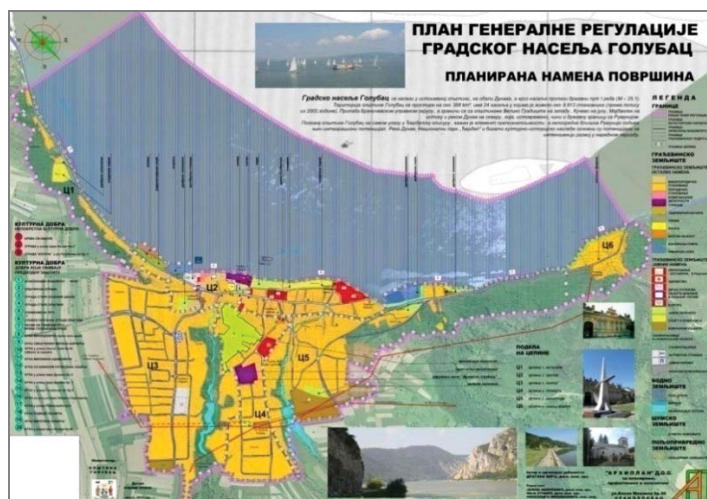

3.2. План генералне регулације Града Голупца

План генералне регулације Града Голупца¹ је усвојен 2013. године. Прву фазу плана урадио је Архитектонски факултет у Београду². Друга и завршна фаза Генералног плана је урађена од стране предузећа „Архиплан“. У општем случају, план генералне регулације садржи и стратешке и регулаторне елементе за одређено урбано подручје као целину. Сходно томе, Генерални план Голупца обухвата како градско насеље Голубац тако и четири оближња села са одликама предграђа. Голубачка тврђава представља најисточнији део у обухвату плана.

МЕРИЛО 1: Креативне индустрије нису непосредно наведене у главним планским мерама. Ипак, неке од њих су јасно дате у појединим тематским областима. Тако је гастрономија дата у оквиру развоја туризма, док је подршка уметничким занатима и обликовању простора дата кроз развој средишње насељске зоне са елементима варошице.

МЕРИЛО 2: Мере унапређења формалног образовања су добро постављене у Генералном плану, путем стратешких решења, типологије и правила за изградњу одговарајућих грађевина. Насупрот томе, неформални облици образовања и обуке нису уопште поменути, иако постоје услови и простори за ове могућности (укључујући оне који су на размеђи туризма, културе и образовања).

Сл. 5: План генералне регулације Града Голупца – карта планираних намена (извор: Архиплан)

МЕРИЛО 3: Генерални план има проативан приступ јавним местима. То је посебно уочљиво за отворене јавне просторе – посебан скуп планских мера је намењен њиховом очувању и осавремењавању. Слично томе, Генералним планом се подржава развој садржаја у области културе, али је он махом везан за оне у јавном власништву и у традиционалном облику (културни центри, музеј и сл.).

МЕРИЛО 4: Постоје бројне новине у односу на ово мерило. Генерални план промовише много потпуно нових садржаја, као што су марина, рибарско село, мала туристичка лука или зелене целине искључиво намењене туристима. Затим, промовишу се и нове туристичке путање. Најважнија од њих је нова променада за пешаке и бициклисте дуж обале Дунава, која повезује тврђаву са старим језгром Голупца.

МЕРИЛО 5: Генералним планом се подржава развој подручја са мешањем намена и са различитим густинама изградње од самог његовог почетка, тј. од циљева плана. Ово се посебно види у дела града уз реку, где је планирана већина нестамбених садржаја. Главна концентрација туристичке инфраструктуре је управо овде.

ЗАКЉУЧАК: Мада се кроз Генерални план увиђа подршка развоју културног туризма, то се излаже често посредно и на традиционалан начин. Другим речима, њему недостаје објашњење и непосредна веза ка креативним индустријама и креативности као средству за планирање простора.

¹ У даљем тексту: Генерални план.

² Оба аутора рада су учествовала у изради прве фазе. Проф. А. Ђукић је руководила овом фазом.

3.3. Урбанистички пројекат бицикличко-пешачке стазе обалоутврде Винци – Тврђава Голубачки Град

Урбанистички пројекат бицикличко-пешачке стазе обалоутврде Винци – Тврђава Голубачки Град¹ је настао на посебан начин, сарадњом локалне заједнице и међународних стручњака. Разлог његове израде је промоција *Eurovelo 6* бицикличког руте дуж Дунава у оквиру градске зоне Голупца². У даљој разради пројектни елементи су проширени како би обухватили главне туристичке и културне вредности дуж градског приобаља. Законски гледано, овај документ је морао укључити конкретно пројектно решење стазе са одређеним стратешким одредницама. План је урадио Архитектонски факултет у Београду³, а усвојен је на нивоу општине 2011. године.

Прва фаза је сигурно била најазанимљивији део Урбанистичког пројекта, будући да законске препреке овде нису биле велике⁴. На основу тога, отворен је велики простор за иновативност и креативност. Ова фаза је уобличена у оквиру четири моделске опције: равномерни просторни модел, полицентрични модел, атрактерски модел и „игра као модел“. Све моделске опције су разрађене кроз сопствене циљеве, правила и просторне приказе. Можда је управо последња моделска опција најјединственија. То је „игра као модел“, где смисао игре треба широко схватити. Она се односи на мешавину нових и обновљених средњовековних игара са пропратним „игралиштима“. Све ово је везано за постојеће културно и природно наслеђе Голупца. Најважније понуђене игре и садржаји су: обнова витешких игара са борилиштем, тематски вашари, рибарско село са рибњаком, водени спортови на Дунаву, средњовековно позориште, парада у традиционалној и средњовековној ношњи, водени парк и др. Очигледно је да је значај ове моделске опције више у развоју намена и садржаја него што се тражи физичка изградња простора, што није сасвим уобичајено у урбанистичкој пракси.

Сл. 6 и 7: Прва фаза урбанистичког пројекта - "Игра као моделска опција": реконструкција витешких игара и схематски приказ нових садржаја за водене спортове (извор: Архитектонски факултет у Београду: ИПЦ)

Већи део прве фазе није могао бити укључен у завршну фазу Урбанистичког плана изузев оних садржаја који су били незаобилазни, попут марине. И поред тога, „стваралачки дух“ из прве фазе је имао каснијег трага. На пример, средњовековне игре су скоро организоване. Потом, коришћење реке у туристичке сврхе је значајно унапређено („Дан Дунава“).

МЕРИЛО 1: Слично Генералном плану, креативне индустрије нису непосредно поменуте у главним планским мерама Урбанистичког пројекта. Без обзира на то, Урбанистички пројекат наглашава савремени приступ и интегрални развој у својим циљевима. Потом, туризам је постављен као окосница пројекта – ширење туристичке понуде и веза туризма и њему усаглашених намена је у основу Урбанистичког пројекта.

МЕРИЛО 2: Урбанистички пројекат предлаже посредно и на уопштен начин јачање образовања. Упркос томе, образовни садржаји и активности као и простори за ово нису посебно развијени као значајан елемент пројекта. Сходно томе, образовање није њиме посебно разматрано и разрађено.

¹ У даљем тексту: Урбанистички пројекат.

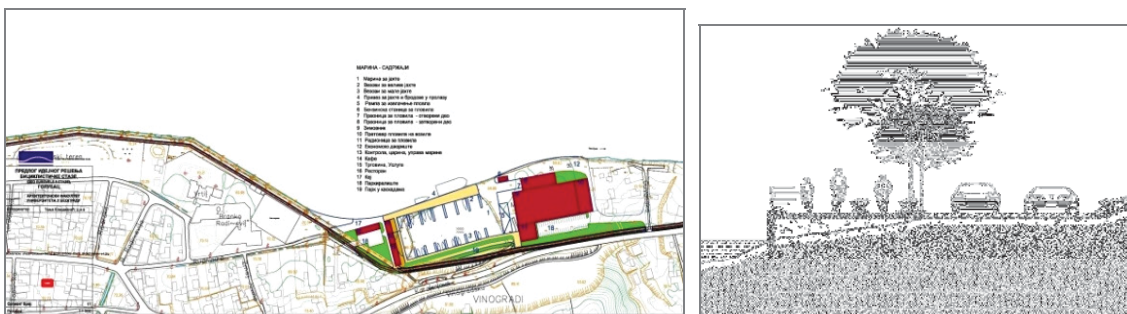
² IPA пројекат између Румуније и Србије.

³ Други аутор рада, Б. Антонић, је учествовао у изради овог пројекта.

⁴ Касније фазе су биле ного више законски ограничавајуће по питању иновативности.

МЕРИЛО 3: Отворени јавни простори су у средишту пажње Урбанистичког пројекта. Највећи део пројектом обухваћене површине уз Дунав је планиран у виду отворених јавних простора, намењених друштвених активностима: дружењу, јавним скуповима, спорту, рекреацији и окупљањима у виду спектала. Урбанистички пројекат такође даје предлог да се ови мањи простори могу остварити кроз приватно-јавно партнерство.

МЕРИЛО 4: Поред постојећих туристичких садржаја, Урбанистички пројекат нуди широк опсег нових: марина, речно пристаниште, тематска насеља (попут „рибарског села“), савремене зелене зоне и спортско-рекреативне терене. Већина ових садржаја је дата тако да буде јавног карактера и подједнако отворена и ка туристима и ка месном становништву. Главна мањкавост јесте да се у завршном и усвојеном пројекту нису нашли бројни садржаји из његове прве фазе.

Сл. 8 и 9: Завршна фаза урбанистичког пројекта: приказ марине и пресек кроз обалоутврду са елементима бициклическо-пешачке стазе (извор: Архитектонски факултет у Београду: ИПЦ)

МЕРИЛО 5: Урбанистички пројекат обухвата постојеће зоне изградње са слободним просторима између њих. Овај предлог обухвата њихово задржавање уз истовремено опремање и осавремењавање. Важно је нагласити значај образовања нових „места окупљања“ за сусрет, одмор и краће задржавање мањег броја корисника са клупама и заклоном дуж 7 километара дуге стазе. Оваква поставка пројекта омогућава развој целина са мешањем намена и различитим степеном изграђености и опремљености. Споменута мала места окупљања такође дају већу живост целом потезу.

ЗАКЉУЧАК: Урбанистички пројекат је основ за развој туризма. Обухватајући тврђаву и приобални део средишњег, историјског дела Голупца, он покрива најважније чиниоце развоја ширег градског подручја. Пројектом се такође предлажу многи иновативни садржаји (нпр. марина, рибарско село, савремени видови рекреације). Даље, нуде се иновативни начини спровођења пројекта, кроз јавно-приватно партнерство и прекограничну сарадњу. Иако креативне економије нису поменуте као такве, јасно да се у плану користи савремено знање из ове области.

4. ЗАКЉУЧАК

Кроз анализу примера урбанистичких докумената Голупца уочава се да је креативност у културном туризму новина у приступу планирања простора у Србији. Иако се у теоријском грађи истиче важност креативности и креативних индустрија, конкретне мере и решења, путем којих би се ово спровело кроз просторни развој, нису присутни у довољној мери. Ипак, поједине планске мере сасвим су усаглашене са креативним индустријама и развојем креативног простора. Ипак, и где ова веза постоји, она је обично дата на традиционалан начин, кроз већ уобичајене садржаје и образце.

Неке разлике се ипак могу пронаћи поређењем оба документа. Урбанистички пројекат садржи више делова везаних за креативан културни туризам. Јасан фокус на туризам очигледно даје више могућности за новине, као што су креативни садржаји и иновативни начини спровођења планских мера. Са друге стране, пројекат има и своја ограничења, као што је обухват плана (само приобале), што је неминовно изоставило неке туризму сродне садржаје и активности у залеђу, попут образовања.

Из анализе је јасно и да креативност долази до изражаја када нема много законских ограничења, као што је то у дато у Првој фази Урбанистичког пројекта. Законодавство у пољу урбанизма сигурно превише „укрућује“ урбанистичке документе у Србији да би они били довољно креативни за развој што веће палете туристичких садржаја и активности. И

поред тога, утицај прве фазе Урбанистичког пројекта на локалну заједницу је остварен посредно, кроз нова дешавања и садржаје у области културног туризма.

На крају, анализа оба урбанистичка документа доноси на светло и неке елементе битне по развој креативног културног туризма, који нису јасно споменути у теорији. Ово је случај са просторним кластерима и умрежавањем, значајним у оба документа.

Овим се наглашава да културни туризам, иако глобално препознатљив, и даље поседује „нише“ које се даље могу истраживати и применити у пракси. Приказана веза ка урбанистичком планирању и пројектовању је сигурно једна од њих. Уочене разлике и недоумице могу бити знак да се основне поставке културног туризма морају боље прилагодити простору, чиме добијају на својој јасноћи и конкретности примене.

5. ЛИТЕРАТУРА

- Vaumeister, R., & Bushman, B. (2014). *Social Psychology and Human Nature*, Comprehensive Edition. Belmont (CA): Cengage Learning.
- Бјелац, Ж., Бранков, Ј., & Поповић, И. (2009). Туризам у неразвијеним просторима Србије. Зборник радова Географског института "Јован Цвијић", 59(2).
- Ćirković, S. (2008). *The Serbs*. Hoboken: Wiley-Blackwell. doi:10.1002/9780470754689.
- Kratke, S. (2011). *The Creative Capital of Cities: Interactive Knowledge Creation and the Urbanization Economies of Innovation*. Malden (MA): Wiley-Blackwell.
- Crncevic, T., Dzelebdzic, O., & Milijic, S. (2016). Planning and Climate Change: A Case Study on the Spatial Plan of the Danube Corridor through Serbia. In W. Leal Filho, K. Adamso, R. Dunk, U. Azeiteiro, S. Illingworth & F. Alves (Eds.). *Implementing Climate Change Adaptation in Cities and Communities* (pp. 161-177). Berlin: Springer.
- Della Lucia, M., Trunfio, M., & Go, F. (2016). Heritage and Urban Regeneration: Towards Creative Tourism. In N. Bellini & C. Pasquinelli (Eds.). *Tourism in the City: Towards an Integrative Agenda on Urban Tourism* (pp. 179-191). Berlin: Springer.
- Djukic, A., Vukmirovic, M. (2012). Creative cultural tourism as a function of competitiveness of cities. *Technics Technologies Education Management-TTEM*, 7(1), 404-410.
- Djukic, A., Vukmirovic, M. (2012). Creative cultural tourism as a tool in regional development. *Technics Technologies Education Management-TTEM*, 7(4), 1768-1778.
- Florida, R. (2012). *The Rise of the Creative Class--Revisited: 10th Anniversary Edition: Revised and Expanded 2nd Edition*. New York (NY): Basic Books.
- Guerreiro, M. (2016). Creative tourism. In J. Jafari & H. Xiao (Eds.). *Encyclopedia of Tourism* (pp. 198-199). Berlin: Springer.
- Hesmondhalgh, D. (2002). *The Cultural Industries*. London & Thousand Oaks (CA): SAGE.
- Kumral N., Onder, O. (2009). Tourism, Regional Development and Public Policy: Introduction to the Special Issue. *European Planning Studies*, 17(10), 1441-1443. doi:10.1080/09654310903141615.
- Markusen, A. (2006). Urban development and the politics of the creative class: evidence from a study of artists. *Environment and Planning A*. 38(10), 1921-1940. doi:10.1068/a38179.
- Министарство регионалног развоја - МРР (2009-2015). Закон о регионалном развоју. Београд: „Службени гласник РС“ 51/09 и 89/15.
- Министарство грађевинарства, саобраћаја и инфраструктуре - МГСИ (2015). Правилник о садржини, начину и поступку израде документа просторног и урбанистичког планирања. Београд: „Службени гласник РС“ 64/15.
- Mumford, M. D. (2003). Where have we been, where are we going? Taking stock in creativity research. *Creativity Research Journal*, 15, 107-120.
- Републички завод за заштиту споменика културе - РЗЗСК (n.d.). Непокретна културна добра. Retrieved from http://www.heritage.gov.rs/cirilica/nepokretna_kulturna_dobra.php.
- Organisation for Economic Co-operation and Development – OECD (2008). *The Impact of Culture on Tourism*. Paris: OECD Press. doi:10.1787/9789264040731-en.
- Organisation for Economic Co-operation and Development – OECD (2014). *Tourism and the Creative Economy*. Paris: OECD Press. doi:10.1787/9789264040731-en.
- Ралевић, М., Антонић, Б., Митровић, Б., Симеунчевић Радуловић, С., & Божовић, Р. (2014). Реиндустријализација Србије између илузије, стварности и савремених токова развоја. У: В. Трифуновић, Д. Минић, & З. Крејовић (Ур.) Зборник радова: Планирање простора, урбанизам и изградња, комплементарни закони и реиндустријализација (стр. 191-206). Београд: Удружење урбаниста Србије.
- Richards G., & Wilson J. (2007a). The Creative Turn in Regeneration: Creative Spaces, Spectacles and Tourism in Cities. In M. Smith (Ed.), *Tourism, culture and regeneration* (pp. 12-25). Wallingford: CAB International.

- Richards, G., & Wilson, J. (2007b). Tourism development trajectories: from culture to creativity? In G. Richards, & J. Wilson (Eds.). *Tourism, creativity and development* (pp. 1-34). London: Routledge.
- Ritchie, B., & Crouch, G. (2003). *The Competitive Destination. A Sustainable Tourism Perspective*. Wallingford: CABI Publishing.
- Saris, J., & Brouwer, J. (2005). Creativity as a competitive factor for urban regions. In E. Verhagen & S. Franke (Eds.). *Creativity and the city: how the creative economy is changing the city* (pp. 108–143). Rotterdam: NAI.
- Републички завод за статистику - РЗС (2011). Упоредни приказ броја становника: 1948., 1953., 1961., 1971., 1981., 1991., 2002. и 2011. Београд: РЗС.
- Singh, L.K. (2008). *Fundamental Of Tourism And Travel*. Delhi: Isha Books.
- Solima, L., & Minguzzi, A. (2014). Territorial development through cultural tourism and creative activities. *Mondes du tourisme* 10. pp. 6-16. doi:10.4000/tourisme.366.
- UNESCO (2006). *Cultural Industries*. Retrieved from: http://www.unesco.org/bpi/pdf/memobpi25_culturalindustries_en.pdf.

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд
711.1/.4(082)

ЛЕТЊА школа урбанизма (13 ; 2017 ; Вршац)

Урбанистичко и просторно планирање у последњој деценији [Електронски извор] = Urban and Spatial Planning in the Last Decade ; Управљање геопросторним подацима - Републички геодетски завод = Management of Geospatial Data - Republic Geodetic Authority ; Издавање грађевинских дозвола-е-дозвола = Provision of Building Permits-Electronic ; Спровођење новог закона о становању = Implementation of New Law on Housing / Међународни научно-стручни скуп 13. Летња школа урбанизма, [Вршац], 01-03. јун 2017. = International Scientific and Professional Symposium 13th Summer School of Town Planning ; [организатори] Удружење урбаниста Србије [и] Републички геодетски завод = [organizers] Serbian Town Planning Association [and] Republic Geodetic Authority ; [уредници Верољуб С. Трифуновић, Душан Минић, Борко Драшковић]. - Београд : Удружење урбаниста Србије, 2017 (Београд : Connect online). - 1 електронски оптички диск (CD-ROM) ; 12 cm

Системски захтеви: Нису наведени. - Насл. са насловне стране документа. - Тираж 300. - Напомене и библиографске референце уз текст. - Библиографија уз сваки рад. - Abstracts.

ISBN 978-86-84275-38-9

1. Трифуновић, Верољуб С., 1940- [уредник] 2. Удружење урбаниста Србије (Београд) 3. Републички геодетски завод (Београд)

а) Просторно планирање - Зборници б) Урбанистичко планирање - Зборници
COBISS.SR-ID 235493388